

Antoon van Duinhoven (1889 – 1964)

De Hoogstraat is uw warenhuis

Toen mijnheer A. van Duinhoven in 1964 overleed, was de Rode Familie nog net niet uiteengevallen. In de aula van de gemeentelijke begraafplaats speelde Ferdinand Frerichs op het pas geïnstalleerde elektronisch orgel "Aan de strijders" en andere hymnes van de sociaaldemocratie. De verslaggever van Het Vrije Volk, nog steeds het PvdA-partijdagblad plaatste boven zijn artikel de volgende dichtregels: "Eens komt het volk, het schoon geluk, als alle baatzucht drijft". Werd afscheid genomen van een oude revolutionair? In zekere zin wel, maar de meeste Schiedammers kenden mijnheer van Duinhoven als de eigenaar van een bescheiden boek- en kantoorboekhandel op de hoek van de Warande en de Burgemeester Knappertlaan.

Ook wist men, dat dit nu de vader was van Ton van Duinhoven, de acteur die op de Bühne en de televisie steeds grotere triomfen vierde. Hij was net vier jaar daarvoor getrouwd met zijn ravissante collega Ina van Faassen. Ton van Duinhoven had het niet van een vreemde. Talent voor acteren en het neerzetten van typetjes was ook in ruime mate bij zijn vader aanwezig. Slechts één bekende Schiedammer kon vuriger uit de hoek komen dan de oude Van Duinhoven: Willem Collé, de communistische ijzervreter uit de Gordonstraat. Aanvankelijk werkten ze samen voor de strijd. Later werden zij doodsvijanden. De Van Duinhovens behoorden tot de importfamilies die naar Schiedam kwamen, toen de gebroeders Smulders hun werf Gusto in de eerste jaren van de twintigste eeuw naar Schiedam verplaatsten. Net als bij hen waren er Brabantse wortels in het spel, maar Antoon werd geboren tijdens een Amsterdams intermezzo van zijn ouders.

Toontje Lef

De Van Duinhovens vormden een katholieke arbeidersfamilie. De jonge Toon had wat zij toen noemden "een vlug verstand", maar verder leren zat er niet in, zelfs niet op de universiteit van de arbeiders, de kweekschool, die onderwijzers opleidde voor de lagere scholen. Hij moest naar de werf, waar hij een vakopleiding vormde tot draaier. De jonge vakman vatte sympathie op voor het gedachtegoed van de Sociaaldemocratische Arbeiderspartij (SDAP) dat in Schiedam steeds meer aanhang kreeg, tot ongeveer een kwart van de bevolking haar heil zocht bij de sociaaldemocratie. Toen Antoon van Duinhoven uit de anonimiteit te voorschijn trad – hij was inmiddels getrouwd met Antoinette Vissers, een lieve vrouw die altijd in de schaduw van haar man is blijven staan – bleek hij vakbondsleider. Hij was voorzitter van de Algemeene Nederlandsche Metaalbewerkerbond en uit dien hoofde lid van de Schiedamsche Bestuurdersbond, het lokale coördinatieorgaan van het rode Nederlandsch

Verbond van Vakverenigingen (NVV). Zo leerde Schiedam zijn welsprekendheid kennen, niet alleen, als hij het podium betrad om de arbeiders aan te vuren voor de klassenstrijd, maar ook aan de onderhandelingstafel met de ondernemers. In die dagen – kort na de Eerste Wereldoorlog – kwam voor het eerst zijn verschil van mening tot uiting met zijn medestrijder Willem Collé, die zich verwant voelde met Lenins Russische revolutie en dan ook gedisciplineerd lid werd van de Communistische Partij. Van Duinhoven wilde geen revolutie om de revolutie. Hij streed voor praktische verbeteringen in het leven van de arbeiders. Als het moest met stakingen en actie – zijn bijnaam luidde niet voor niets "Toontje Lef" -, maar liever aan de onderhandelingstafel.

Voorwaarts

Op een dag stond partijgenoot Y.G. van der Veen hem bij de poort van Gusto op te wachten. Hij had een nieuwe baan voor hem: redacteur, administrateur en advertentiewerker voor het socialistische dagblad Voorwaarts, dat net in Rotterdam was opgericht. De ambitieuze van Duinhoven aarzelde geen moment. Dit was wellicht zijn enige kans om het ketelpak te verruilen voor een net pak, want Van Duinhoven wilde in zijn leven graag meer zien dan de grote werkhallen van Gusto aan de Maasdijk. Het was een gok, want voor hetzelfde geld zou de Voorwaarts dezelfde weg gaan van zoveel socialistische ondernemingen uit die tijd: via wanbeheer naar een smadelijk faillissement, maar Van der Veen maakte een zeer vastbesloten indruk en Toontje Lef besloot te gok te wagen. Op deze manier werden door Van der Veen trouwens meer lui uit hun vertrouwde omgeving gehaald. Ook de onderwijzer Arie Pleysier, later voorzitter van de VARA, en de banketbakker Herman van Kuilenburg, die als directeur na de oorlog Het Vrije Volk uitbouwde tot de grootste krant van Nederland, werden op die manier gewonnen. Van Duinhoven begon in een kamertje van het Volksgebouw aan de Tuinlaan, waar de SDAP en de vakbeweging hun

Mathijs Gootjes, tekeningen in balpen van Antoon van Duinhoven, Gemeentearchief Schiedam, THA nr. 62201

bijeenkomsten hielden. Hij lag op zijn buik met potentiële adverteerders te bellen, waarbij hij allerlei geluiden maakte en verschillende stemmen opzette om de indruk te wekken, dat hij vanuit een druk bezet kantoor opereerde. In zijn schaarse vrije tijd las hij zich te pletter, want hij beseftte dat hij zijn nieuwe taak niet zonder een behoorlijke algemene ontwikkeling zou kunnen vervullen. Rode schoolmeesters reikten hem de boeken aan, met name ene meester Scheffer, zo herinnerde zoon Ton zich later.

Hoogstraatbelangen

Y.G. van der Veen was een getalenteerd zakenman. Tegen alle verdrinking in bouwde hij de Voorwaarts uit tot een winstgevend bedrijf. In Schiedam kon de plaatselijke vertegenwoordiger het kamertje in het Volksgebouw dan ook verruilen voor het winkelpand, Hoogstraat 178. Daar werd meteen een socialistische boekhandel gevestigd, zodat de aanhangers van de rode zuil zich in eigen kring konden ontwikkelen, zoals de katholieken en de protestanten dat al lang deden, bijvoorbeeld als klant van de winkels van Rebers en Van Leeuwen. In de winkel troffen zij leuzen aan als “Hij

die leest, voedt zijn geest” of “Mensen beseft, lezen verheft”. Van Duinhoven voelde zich dan ook een hele mijnheer en hij was er, aldus nog steeds zijn zoon Ton, bijzonder trots op dat hij tegenwoordig als zodanig werd aangesproken. Hij hield dan ook geen afstand tot zijn nieuwe collega’s op de Hoogstraat, integendeel hij begon hen te organiseren net als eertijds de werf arbeiders. Van Duinhoven was initiatiefnemer en medeoprichter van de vereniging “Hoogstraatbelangen”, die in 1930 haar eerste winkelweek hield.

Grote winkelketens hadden Schiedam niet bereikt. Geen mens kon zich voorstellen, dat er ooit een vestiging zou komen van C&A of Peek & Cloppenburg. Zelfs een HEMA was er nog niet. Dat zou tot 1934 duren. Maar de stad kende wel tram- en buslijnen naar het nabije centrum van Rotterdam, dat veel meer en vaak goedkopere winkels telde. De zelfstandige ondernemertjes van Schiedam voelden de hete adem van de Rotterdamse Hoogstraat in de nek. Van Duinhoven betoogde, dat zij zich moesten verenigen om aan deze bedreiging het hoofd te bieden. Hij verklaarde ook steeds, dat middenstanders belang hadden bij koopkrachtige arbeiders in de stad en dat zij daarom net als hij op de SDAP moesten stemmen, maar dat vergaven zij hem graag. Voor het overige

In de winkel troffen zij leuzen aan als “Hij die leest, voedt zijn geest” of “Mensen beseft, lezen verheft”.

was Van Duinhoven een Van der Veen in het klein. Zijn winkel en zijn Voorwaartsredactie waren hoe dan ook een aanwinst en een verrijking voor de Hoogstraat. De Hoogstraatwinkeliers kozen Van Duinhoven tot hun voorzitter en daar kregen zij geen spijt van.

De eerste winkelweek van de Hoogstraat vond in 1930 plaats. Feestverlichting gaf de hele straat een sprookjesachtig aanzien, maar daar bleef het niet bij. Van Duinhoven haalde er de Duitse firma Telefunken bij, die probeerde Philips marktaandeel af te snoepen op de groeiemarkt van de radio. Dit bedrijf demonstreerde haar nieuwste producten. Ook hing ze luidsprekers in de hele straat, zodat muziek ten gehore kon worden gebracht, alsmede redevoeringen van de voorzitter. Van Duinhoven wilde de microfoons aanvankelijk installeren op het bordes van het stadhuis, maar dat achtte het college van B&W te zeer verwant aan majesteitsschennis en daarom sprak Van Duinhoven vanaf het dak van een auto op de Grote Markt. De bezoekers van de Hoogstraat mochten het gewicht van blokken asfalt raden en op de laatste dag werden die met veel vertoon gewogen, waarna bekend werd gemaakt wie één van de fraaie prijzen had gewonnen. Dit alles was voor die tijd heel spectaculair. Van Duinhoven adverteerde in de plaatselijke pers met de leuze: “De Hoogstraat is uw warehouse”.

Glazen asbak

Antoon van Duinhoven bleef actief voor de SDAP en in 1931 werd hij zelfs gekozen tot lid van de gemeenteraad. Als hij voor de partij op huisbezoek ging, moest zoon Ton vaak mee, zodat hij kon leren – herinnerde hij zich later – hoe armoede rook. Die armoede rook hij ook bij de zeventien bezorgers van de Voorwaarts, die elke avond op de Hoogstraat verschenen om hun pak kranten in ontvangst te nemen. Van Duinhoven ontplooidde een enorme werkkraft, want hij was boekhandelaar, stadsredacteur, advertentiewerker en administratief medewerker tegelijk. Op den duur pas gunde Van der Veen hem een assistent, een zekere Wim Spruyt. De hele jaren 1930 door bleef de Vereniging Hoogstraatbelangen succesvolle winkelweken organiseren, waarbij Van Duinhoven steeds iets nieuws verzong. Zo kregen de klanten in 1934 bij besteding van een kwartje een letter. Konden zij daarmee het woord “Hoogstraatbelangen” vormen, dan mochten zij daarmee een lot ophalen. Altijd prijs, maar die prijzen konden in waarde wel oplopen tot vijftig gulden, bijna twee weeklonen voor een geschoold arbeider. Op die manier poogde Van Duinhoven zijn stadgenoten ervan te overtuigen, dat de Hoogstraat hun warehouse moest zijn. In de raad zorgde Van Duinhoven dankzij zijn redenaarstalent en zijn gevoel voor humor voor veel vrolijkheid. Hij kruiste

graag de degens met de tegenpartij, zoals de CHU’er Thijs Slavenburg of Willem Collé van de CPN, die hem bejegende met kille haat. De communistische leider beschuldigde hem ervan, dat hij de arbeiders in de steek had gelaten voor het grote geld. Te pas en te onpas noemde Collé hem “Toontje de verraaijer”. Het verhaal gaat, dat de vertegenwoordiger van Jozef Stalin in Schiedam eenmaal een zware glazen asbak wierp naar zijn sociaaldemocratische plaaggeest. Overigens ontwikkelde Van Duinhoven zich tot een welsprekend verdediger van de middenstandsbelangen en die van de sport. Hij nam het ook altijd op voor meer steun aan werklozen. Binnen zijn eigen partij was Van Duinhoven evenmin onomstreden. SDAP’ers waren veelal van de blauwe knoop en zij zagen Van Duinhoven soms in een café zitten en dat niet alleen, ook nog bij het raam. De beschuldigde trok zich van dit soort kritiek nooit wat aan. Volgens zijn zoon Ton was hij zelf geheelonthouder af, sinds hij tijdens het beroemde bezoek van Josephine Baker aan Schiedam in 1930 voor het eerst champagne had geproefd.

Al die tijd bleef Van Duinhoven socialist en een loepzuivere democraat. Dat bleek in de eerste maanden van de bezetting, toen de NSB’er Rost van Tonningen de opdracht kreeg om het bedrijf van de Voorwaarts – inmiddels onderdeel van de Arbeiderspers – te nazificeren. Y.G. van der Veen pleegde in zijn directievertrek zelfmoord. Ook de SDAP en het NVV werden onder nationaalsocialistische curatele gesteld. Van Duinhoven verliet de raad en nam zijn ontslag bij de Voorwaarts. In de Schiedamsche Courant van 21 oktober 1940 maakte hij per advertentie bekend, dat hij een boek- en kantoorboekhandel voor zichzelf had geopend op de hoek van de Warande en de Burgemeester Knappertlaan. Zijn klanten gingen met hem mee en de boekwinkel op de Hoogstraat verliet. De Schiedamse tak van de Arbeiderspers verhuisde naar de Passage, waar na de bevrijding Het Vrije Volk nog lang gevestigd bleef. De boekhandel kwam nooit meer terug. Van Duinhoven sloot zich na de bevrijding aan bij de PvdA, maar hield zich afzijdig van de politiek. Hij liet nog maar zelden van zich horen, bijvoorbeeld door zich te verzetten tegen de komst van een vrijdagse weekmarkt, omdat die naar zijn inzicht een soort concurrentievervalsing betekende. Ook volgde hij met trots de carrière van zoon Ton, die aanvankelijk als redacteur bij Het Parool in het voetspoor van zijn vader leek te treden, maar door deelname aan het Paroolcabaret “De Inktvis” zijn talenten voor het theater ontdekte. Toontje Lef was een gezeten burger geworden. Maar zijn rode hart bleef kloppen tot het eind.

Veel gegevens uit dit artikel komen uit een interview met Ton van Duinhoven, dat de auteur in 1981 voor de Schiedamse editie van Het Vrije Volk maakte.

Te pas en te ompas noemde Collé hem “Toontje, de verraaijer”